

Чалаван В.А.

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека
Національної академії аграрних наук України

НАУКОВО-ПОПУЛЯРИЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛТАВСЬКОГО ВІДДІЛУ ІМПЕРАТОРСЬКОГО РОСІЙСЬКОГО ТОВАРИСТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПТАХІВНИЦТВА НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

У статті проаналізовано діяльність створеного у 1902 р. Полтавського відділу Імператорського Російського товариства сільськогосподарського птахівництва (далі – ІРТСП) в напрямку популяризації галузевих знань з метою покращення становища галузі в губернії та за її межами. Встановлено, що, завдячуючи підвищеному місцевому попиту на птицю і яйця, а також високому їх експорту з Полтавської губ. за кордон, птахівництво на початку ХХ ст. все більше уваги завойовувало серед місцевих сільських і міських господарів як рентабельна галузь сільського господарства. У ході дослідження з'ясовано, що Полтавський відділ ІРТСП вважався координатором і поширювачем племінної птиці, яка давала якісні продукти птахівництва. Доведено, що відділ займався сприянням масовому покращенню птахівництва в губернії шляхом поширення корисних галузевих знань і племінної породистої сільськогосподарської птиці. Науково-популяризаційна діяльність відділу полягала, перш за все, в організації щорічних виставок птахівництва, у т. ч. і пересувних, які сприяли демонстрації тогочасного становища розвитку галузі, ознайомленню експонентів з різних губерній Російської імперії з породами домашньої птиці, розповсюдженій в Полтавській губ., а також продукцією птахівництва, кооперації зусиль птахівників та розширенню торговельних операцій. Полтавський відділ ІРТСП займався також популяризацією фахової літератури серед сільського населення, проведенням читань і бесід із птахівництва, збором статистики про торгівлю продуктами птахівництва, організацією збуту останніх із селянських господарств посередництвом союзів і кооперативних товариств тощо.

Наголошено, що подальші перспективи досліджень у цьому напрямку полягають у вивченні усіх аспектів діяльності інших відділів ІРТСП на українських теренах, зокрема, Бессарабського, Катеринославського, Ялтинського, Харківського, Херсонського, Одеського, Стародубського, та встановлення їхнього внеску у розвиток галузі сільськогосподарського птахівництва загалом.

Ключові слова: сільськогосподарська дослідна справа, сільськогосподарські товариства, птахівництво, товариства птахівництва, сільське господарство.

Постановка проблеми. Неурядові творчі об'єднання практикуючих господарів і вчених-аграріїв у вигляді різноманітних сільськогосподарських товариств, що функціонували на теренах України у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст., відіграли ключову роль у появі сільськогосподарської дослідної справи та розвитку різних галузей сільського господарства. Через мережу постійно діючих установ і посередництвом різних науково-популяризаційних заходів (видання періодики, облаштування курсів, виставок, конкурсів, бесід тощо) вони забезпечили змістовою складовою процес виникнення спеціалізованих галузевих дослідницьких інституцій у своїх регіонах. Сьогодні досвід функціонування професійних

(галузевих) товариств в умовах приватної власності на засоби виробництва та невідворотного реформатування державних академічних установ може бути вкрай затребуваним і корисним, особливо щодо питань фінансування та взаємодії з місцевими громадами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто відзначити, що на сьогоднішній день в історіографії комплексної оцінки діяльності даного товариства узагалі немає. Загалом, історія розвитку птахівництва на Полтавщині у кінці ХІХ – на початку ХХ ст., зокрема через функціонування відділення птахівництва Полтавського товариства сільського господарства, розглядалася у публікаціях О. М. Бондаренка [1–3], В. М. Нагаєвича

і М. А. Якименка [9; 16]. Дані аспекти також окреслено у дослідженні В. А. Вергунова [5]. Теоретико-методологічні основи становлення і розвитку вітчизняного тваринництва, у тому числі і птахівництва, починаючи з XIX ст., відображено у монографії І. С. Бородай [4]. У дисертації О. Ю. Дем'яновського в окремому розділі проаналізовано внесок сільськогосподарських товариств у поширення на українських землях племінної справи у різних галузях тваринництва. Імператорському Російському товариству сільськогосподарського птахівництва та його українським відділам присвячено одну сторінку тексту [7]. Фактично повна відсутність окремих досліджень про зазначене товариство актуалізує необхідність об'єктивної оцінки діяльності його українських відділів.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз діяльності Полтавського відділу Імператорського Російського товариства сільськогосподарського птахівництва в напрямку популяризації галузевих знань з метою покращення становища галузі в губернії та за її межами.

Виклад основного матеріалу. Товариства птахівництва відіграли вагомий роль у популяризації на рубежі XIX–XX ст. серед сільського населення українських губерній племінної птиці та способів її утримання. Зокрема, статистика фіксує 55 (на 1911 р.) і 107 (на 1915 р.) товариств птахівництва у Російській імперії загалом – це включно з філіями та відділами, або 16 (на 1915 р.) – за назвами [14, с. 2, 4].

Великою популярністю на українських землях користувалися відділи Імператорського Російського товариства сільськогосподарського птахівництва (далі – ІРТСГП)¹, створеного у 1886 р. у м. Москва під опікою Великого князя Петра Миколайовича. Кількість членів у межах імперії до 1914 р. становила 645 осіб. Товариство друкувало журнал «Птахівниче господарство» (в оригіналі – «Птицеводное хозяйство»), володіло музеєм птахівництва і бібліотекою. Функціонували комітети: 1) господарський; 2) виставковий та організаційний (з'їзди птахівників) і комісії: 1) голубівництва; 2) співочої птиці; 3) кролівництва; 4) козів-

ництва; 5) експертна. ІРТСГП мало ряд відділів і на українських землях: Бессарабський, Катеринославський, Полтавський, Ялтинський, Харківський, Херсонський, Одеський, Стародубський (Чернігівська губ.) [6, с. 245, 246].

Полтавський відділ ІРТСГП (далі – ПВ ІРТСГП), який виник у 1902 р., займався сприянням масовому покращенню птахівництва в губернії шляхом поширення корисних галузевих знань і племінної породистої сільськогосподарської птиці. На 1905 р. у складі відділу нараховувалося 32 члени (4 почесних, 27 дійсних, 1 член-змагальник), до 1 січня 1911 р. ця кількість збільшилася до 54 (2 почесних, 47 дійсних, 5 членів-змагальників). Головував місцевий птахівник П. М. Малама, членами Ради відділу були Ю. Ю. Соколовський, І. Л. Крамаренко, Л. Л. Семков-Савойський, секретарем – О. С. Гоздовський [10, с. 3, 4, 42]. Серед почесних членів відділу рахувалися князь В. П. Урусов, голова Полтавського товариства сільського господарства Д. К. Квітка та ін., серед членів – місцеві господарі, які займалися розведенням домашньої птиці та кролів – зокрема, князь М. П. Урусов і княгиня В. Г. Урусова, переяславський князь М. К. Горчаков, родина Кохановських, Леонтовичів, Малинків, Маламів, Сагаревих та ін.

Важливого значення у роботі ПВ ІРТСГП набули щорічні виставки птахівництва, організовані відділом за фінансової підтримки центрального товариства, а також Полтавського товариства сільського господарства. Зокрема, дані табл. 1 засвідчують тенденцію поступового збільшення експонентів фактично на кожній наступній виставці, у тому числі збільшення їх від Полтавської губернії, що свідчить про зростання інтересу серед місцевого населення до занять птахівництвом загалом і племінним зокрема. Важливим було те, що збільшувалася кількість експонентів саме від селянських господарств. Зазвичай, виставки мали кілька відділів: I – домашня птиця, II – продукти птахівництва, III – прилади для господарств птиці, IV – науковий, V – птахи співочі, декоративні та голуби, згодом додався новий VI – кролі та продукти кролівництва.

Зокрема, 2-а виставка птахівництва, організована відділом 8–11 вересня 1905 р., мала за ціль: 1) демонстрацію тогочасного положення місцевого поміщицького і селянського птахівництва; 2) долучення експонентів з інших губерній для ознайомлення населення Полтавської губ. з різними породами домашньої птиці, продукцією птахівництва; 3) кооперацію зусиль птахівни-

¹ Не плутати з Імператорським Російським товариством птахівництва, заснованим у 1885 р. у м. Санкт-Петербург, почесним президентом якого був Великий князь Микола Миколайович, президентом Р. Р. Сан-Галлі. Це товариство об'єктом обрало галузь птахівництва загалом, однак не мало відділів у інших містах. Володіло музеєм птахівництва і кролівництва, показовим розплідником племінної птиці та кролів, книжковим складом. При товаристві функціонували секції: 1) кролівництва; 2) розведення і вивчення канарейок; 3) голубівництва.

Розподіл експонатів за губерніями на щорічних виставках, організованих Полтавським відділом ІРТСГП у м. Полтава

Рік проведення	Полтавська	Київська	Катерино-славська	Харківська	Чернігівська	Ліфляндська	Курляндська	Естляндська	Тифліська	Херсонська	Калузька	Віленська	Бессарабська	Волинська	Курська	Смоленська	Московська	С.-Петербурзька	Ярославська	3-за кордону	Усього
1904 (I)	16	2	2	2	0	3	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	2	1	0	0	28
1905 (II)	27	2	2	2	0	11	1	0	0	2	0	0	2	1	0	0	1	1	0	0	52
1906 (III)	39	2	3	5	0	0	0	0	0	2	0	0	1	1	0	1	2	2	1	0	59
1907 (IV)	29	3	1	3	1	6	0	1	1	3	0	0	0	0	0	0	2	1	1	0	52
1908 (V)	48	2	0	5	1	2	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	62
1909 (VI)	48	2	0	3	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	55
1910 (VII)	44	6	1	0	4	4	0	0	1	3	0	0	0	0	1	0	2	1	0	0	67
1911 (VIII)	48	5	0	2	1	1	1	0	1	1	1	1	0	0	0	0	0	1	0	1	65

Взято із джерела: [13, с. 7]

ків; 4) поширення експонатів шляхом куплі-продажу. У виставці взяло участь 52 експоненти з 226 експонатами з Полтавської, С.-Петербурзької, Московської, Ліфляндської, Курляндської, Харківської, Київської, Катеринославської, Бессарабської, Волинської і Херсонської губ., зокрема свої експонати представляли Російське товариство сільськогосподарського птахівництва, Катеринославський і Бессарабський відділи ІРТСГП, Імператорське Російське товариство акліматизації тварин і рослин, Ризьке і Московське товариства любителів птахівництва, Київське товариство сільського господарства, Міністерство фінансів. Кількість платних відвідувачів склала 7432 особи, безплатних (серед яких і учні місцевих навчальних закладів) – 4000 осіб [10, с. 5, 7, 36, 37, 46].

Фахівець із птахівництва, почесний член відділу і представник ІРТСГП, редактор журналу «Птахівниче господарство» І. І. Абазин на даній виставці надавав пояснення різним демонстрованим експонатам, прочитав лекцію «Про каміння і пісок у шлунку птахів». З виставки птиця продавалася не лише в Полтавську, а й Харківську, Катеринославську, Херсонську і Бессарабську губ., а також роздавалася сільськогосподарським товариствам у Золотоніській, Лохвицькій і Полтавській повіти.

3-я виставка птахівництва відбулася 14–18 вересня 1906 р., на якій, зокрема, серед найкращих гнізд птиці виявилися Городищенське птахівництво Лихачової з Катеринославської губ. і господарство голови відділу П. М. Малами, серед пристроїв для ведення птахівничих господарств найкращими зразками відзначився

С.-Петербурзький склад сільськогосподарських машин і знарядь «Землероб». Кількість платних відвідувачів склала 4791 особу, безплатних – 3000 осіб [11, с. 7, 14, 22, 23].

4-а виставка птахівництва, яку відвідало 7986 платних і 4500 безкоштовних відвідувачів, відбулася 22–27 вересня 1907 р. [12, 32, 33].

Полтавський відділ ІРТСГП займався також популяризацією брошур із птахівництва, друкований орган ІРТСГП – «Птахівниче господарство» – безкоштовно роздавався членам Полтавського відділу й іншим господарям-птахівникам регіону, а також надсилався до місцевих дрібних сільськогосподарських товариств. Члени відділу часто друкувалися у місцевому сільськогосподарському виданні «Хуторянин». Поширювалися науково-популярні брошури і книги, зокрема, підготовлені секретарем відділу О. С. Гоздовським («Короткий опис порід домашньої птиці», «Вирощування курчат») та іншими господарями-птахівниками – І. І. Абазиним («Як покращити селянське розведення курей»), О. І. Усковою («Коротке керівництво з розведення індиків», «Коротке керівництво з розведення гусей»), В. Сабинецьким («Деякі поради з відкорму курей»).

Член Ради відділу Ю. Ю. Соколовський на засіданні 10 вересня 1905 р. виголосив доповідь «Про торгівлю продуктами птахівництва», яка викликала жваве обговорення і пропозиції стосовно того, що дрібні сільськогосподарські товариства, під загальною координацією Полтавського відділу ІРТСГП, могли взяти на себе організацію збуту продуктів птахівництва з селянських господарств, зокрема яєць, які складали досить вагому статтю

експорту з Російської імперії [10, с. 55, 60]. Загалом, загальний вивіз за кордон продуктів птахівництва, як свідчить статистика, постійно зростав: 1891 р. – на 20 млн. руб., 1900 р. – 42 млн. руб., 1910 р. – 80 млн. руб., 1911 р. – 97,1 млн. руб.; вивіз яєць: 1896 р. – 1500 млн. штук, 1911 р. – 3600 млн. шт.; вивіз живої птиці (переважно до Німеччини): 1910 р. – 95000 тис. штук; вивіз битої птиці: 1910 р. – 900 тис. пудів [15, с. 25-26].

Членами Полтавського відділу ІРТСПП на засіданнях обговорювалися питання проведення читань із птахівництва, видання популярного ветеринарного посібника птахів за авторства Ф. П. Половинкина. Відділ займався збиранням статистичних даних торгівлі продуктами птахівництва в Полтавській губ. і, як планувалося, – Губернська земська управа мала профінансувати друк цих матеріалів задля поширення видання серед місцевих птахівників, однак інформація увійшла до загальних статистичних даних губернії [10, с. 51]. Розглядалися питання друку календарів і довідників з інформацією про головні породи птиці, найбільш придатної для Полтавської губ., з порадами по догляду за птицею і годуванням, статистикою, описами захворювань, їх лікування і профілактикою.

Важливе місце у діяльності відділу займала організація мобільних пересувних виставок. У 1906 р. відбулося кілька таких виставок у повітових містечках і великих селищах Полтавщини. Зокрема, 26–28 серпня разом із Кременчуцьким сільськогосподарським товариством проведена виставка, у якій взяли участь експоненти з Полтавської, Херсонської, Харківської, С.-Петербурзької губ. Після цього Кременчуцьке повітове земство проявило гарну ініціативу, яка стала прикладом для інших повітових земств, – асигнувало у розпорядження Полтавського відділу ІРТСПП 50 руб. для безкоштовної роздачі місцевим селянам племінної птиці та галузевих брошур [11, с. 24, 35]. Так як від окремих осіб і дрібних сільськогосподарських товариств на адресу ПВ ІРТСПП неодноразово надходили прохання про надсилання їм племінної птиці (для подальшого розведення), а також яєць, то відділ, не маючи власної фінансової можливості задовольняти усі запити, звернувся із клопотанням до інспектора сільського господарства губернії про можливість поширення і роздачі племінної птиці місцевим господарям і селянам за рахунок урядових субсидій, проте фінансової підтримки від Департаменту землеробства не отримав. Однак до 1911 р. земства Гадяцьке, Зеньковське, Золоніське, Кобеляцьке, Константино-

градське, Лохвицьке, Миргородське, Полтавське і Хорольське, за прикладом Кременчуцького, виділяли також по 50 руб. для купівлі й роздачі племінної птиці [13, с. 52].

У 1907 р. пересувні виставки птахівництва відбулися 25–27 серпня у м. Ромни при сільськогосподарській виставці місцевого товариства сільських господарів, 30 вересня–1 жовтня – при виставці тваринництва Решетилівського сільськогосподарського товариства (м. Решетилівка), а також 8 травня – показова виставка різних порід домашньої птиці у м. Полтава, приурочена до з'їзду представників дрібних сільськогосподарських товариств, скликаного Полтавським товариством сільського господарства [12, с. 35, 38, 41]. До речі, у роботі згаданого з'їзду в якості представників брали участь члени Полтавського відділу ІРТСПП П. М. Малама, О. С. Гоздовський, Ю. Ю. Соколовський, Г. І. Шкурупій та ін. До програми, за сприяння місцевих птахівників, були включені також заходи з покращення птахівництва регіону: 1) поширення племінної птиці шляхом безкоштовної роздачі та продажу за пільговими умовами; 2) роздача серед господарів брошур і друкованих порад із птахівництва; 3) наради і бесіди із птахівництва; 4) облаштування стаціонарних і пересувних виставок; 5) організація збуту продуктів птахівництва через союзи і кооперативні товариства [12, с. 47].

Загалом, за 1906–1911 рр. ПВ ІРТСПП організовано 20 пересувних виставок: 1906 р. – Кременчуг, 1907 р. – Ромни, Решетилівка, 1908 р. – Лубни, Ромни, Константиноград, 1909 р. – Ромни, Решетилівка, Соколка, 1910 р. – Хорол, Ромни, Решетилівка, Константиноград, Тагамлик, 1911 р. – Ромни, Решетилівка, Карловка, Крюков, Гадяч, село Мала Перещепина [13, с. 51], на яких експонентам-переможцям видавалися не лише золоті, срібні, бронзові медалі й похвальні листи, а й грошові премії. Особливістю пересувних виставок було те, що виставлялася переважно птиця і продукти птахівництва з селянських господарств, що свідчило про зростаючу зацікавленість племінним птахівництвом; місцевими агрономами й інструкторами із птахівництва читалися фахові доповіді й лекції. Виставка у містечку Гадяч відзначилася експонуванням великої кількості порід кролів, розведенням яких займалося, перш за все місцеве духовенство.

У 1908 р. ПВ ІРТСПП влаштовано 4 виставки: одну стаціонарну у Полтаві і три пересувних – у Лубнах, Ромнах, Константинограді [8, с. 248]. До 10-річного ювілею відділом 7–11 вересня 1912 р. влаштовано у місті велику виставку птахівництва.

Висновки. Таким чином, завдячуючи підвищеному місцевому попиту на птицю і яйця, а також високому їх експорту з Полтавської губ. за кордон, птахівництво на початку ХХ ст. все більше уваги завойовувало серед місцевих сільських і міських господарів як рентабельна галузь сільського господарства, а Полтавський відділ Імператорського Російського товариства сільськогосподарського птахівництва, відкритий у 1902 р., визнано координатором і поширювачем племінної птиці, яка давала якісні продукти птахівництва. Встановлено, що відділ займався сприянням масовому покращенню птахівництва в губернії шляхом поширення корисних галузевих знань і племінної породистої сільськогосподарської птиці. Науково-популяризаційна діяльність відділу полягала, перш за все, в організації щорічних виставок птахівництва, у т. ч. і пересувних, які сприяли демонстрації тогочасного становища розвитку галузі, ознайомленню ек-

спонентів з різних губерній Російської імперії з породами домашньої птиці, розповсюдженій в Полтавській губ., а також продукцією птахівництва, кооперації зусиль птахівників та розширенню торговельних операцій. Полтавський відділ ІРТСПП займався також популяризацією фахової літератури серед сільського населення, проведенням читань і бесід із птахівництва, збором статистики про торгівлю продуктами птахівництва, організацією збуту останніх із селянських господарств посередництвом союзів і кооперативних товариств тощо.

Подальші перспективи досліджень у цьому напрямку полягають у вивченні усіх аспектів діяльності інших відділів ІРТСПП на українських теренах, зокрема, Бессарабського, Катеринославського, Ялтинського, Харківського, Херсонського, Одеського, Стародубського, та встановлення їхнього внеску у розвиток галузі сільськогосподарського птахівництва загалом.

Список літератури:

1. Бондаренко О. М. З історії розвитку птахівництва на Полтавщині (кінець ХІХ – початок ХХ століття). *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2010. № 2. С. 87–92.
2. Бондаренко О. М. Історична роль Полтавського товариства сільського господарства у розвитку птахівництва Полтавщині (кінець ХІХ – початок ХХ ст.). *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2009. № 1. С. 85–86.
3. Бондаренко О. М. Розвиток галузі птахівництва на Полтавщині (до 125-річчя з дня народження професора О. П. Бондаренка). *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2009. № 2. С. 160–162.
4. Бородай І. С. Теоретико-методологічні основи становлення і розвитку вітчизняної зоотехнічної науки. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2012. 416 с.
5. Вергунов В. А. Полтавське дослідне поле: становлення і розвиток сільськогосподарської дослідної справи в Україні (до 125-річчя державного дослідництва в агрономії та тваринництві). Київ, 2009. 220 с.
6. Демуз І. О. Сільськогосподарські товариства України: довідник / Вступ. слово акад. НААН В. А. Вергунова; Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН. Київ: Аграрна наука, 2022. 296 с.
7. Дем'яновський О. Ю. Становлення і розвиток наукової думки у племінній справі у тваринництві України (друга половина ХІХ ст. – 1941 р.): дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.07. Київ, 2014. 222 с.
8. Деятельность Полтавского одела Императорского Российского общества сельско-хозяйственного птицеводства. Из отчета за 1908 год. *Вестник Южно-Русского животноводства*. Полтава, 1909, апрель № 10. С. 248.
9. Нагаєвич В. Полтавське товариство сільського господарства і його вплив на розвиток тваринництва (кінець ХІХ – початок ХХ ст.). *ІХ конференція молодих істориків освіти, науки і техніки України*: Матеріали конференції (23 квітня 2004 р., м. Київ). Київ: АН ВШУ, 2004. С. 92–94.
10. Полтавский отдел Российского общества сельскохозяйственного птицеводства, состоящего под августейшим покровительством его Императорского высочества Великого князя Петра Николаевича: Отчет за 1905 год: отчет. 3-й год. Киев: Тип. С. В. Кульженко, 1906. 85 с.
11. Полтавский отдел Российского общества сельскохозяйственного птицеводства, состоящего под Августейшим покровительством его Императорского Высочества Великого Князя Петра Николаевича: отчет за 1906 год. Полтава: И. А. Дохман, 1907. 47 с.
12. Полтавский отдел Российского общества сельскохозяйственного птицеводства, состоящего под Августейшим покровительством его Императорского Высочества Великого Князя Петра Николаевича: отчет за 1907 год. Киев, 1908. 60 с.
13. Полтавский одел Императорского Российского общества сельско-хозяйственного птицеводства, состоящего под августейшим покровительством его Императорского высочества великого князя Петра Николаевича: отчет за 1911 год. Полтава: Электрическая типо-литография преemn., 1912. 89 с.

14. Справочные сведения о сельскохозяйственных обществах по данным на 1915 год / М. З., Справочно-изд. бюро при деп. землед.; ред. В. В. Морачевский. Петроград: В. Ф. Киршбаума, 1916. 1115 с.
15. Хроника. По России. Вторая международная выставка птиц, кроликов и коз в С.-Петербурге. *Южное хозяйство*. 1912, декабрь, № 24. С. 25–26.
16. Якименко М. А., Нагаєвич В. М. Історія розвитку тваринництва Полтавщини XIX–XX ст. Полтава: РВВ ПДАА, 2007. 208 с.

Chalavan V.A. SCIENTIFIC AND PROMOTIONAL ACTIVITIES OF THE POLTAVA DEPARTMENT OF THE IMPERIAL RUSSIAN AGRICULTURAL POULTRY SOCIETY AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY

The article analyzes the activity of the Poltava branch of the Imperial Russian Society of Agricultural Poultry (hereinafter – IRSAP) created in 1902 in the direction of popularizing industry knowledge in order to improve the position of the industry in the province and beyond. It was established that, thanks to the increased local demand for poultry and eggs, as well as their high export from the Poltava province abroad, poultry farming at the beginning of the 20th century gained more and more attention among local rural and urban farmers as a profitable branch of agriculture. In the course of the research, it was found that the Poltava department of the IRSAP was considered a coordinator and distributor of breeding poultry that produced high-quality poultry products. It has been proven that the department was involved in promoting the massive improvement of poultry farming in the province by spreading useful industry knowledge and breeding pedigree poultry. The scientific and popularization activities of the department consisted, first of all, in the organization of annual poultry exhibitions, including mobile exhibitions, which contributed to the demonstration of the current state of development of the industry, familiarization of exhibitors from various provinces of the Russian Empire with the breeds of poultry distributed in the Poltava province, as well as poultry products, cooperation of efforts of poultry farmers and expansion of trade operations. The Poltava department of the IRSAP was also involved in popularizing specialized literature among the rural population, conducting readings and discussions on poultry farming, collecting statistics on trade in poultry products, organizing the sale of the latter from peasant farms through unions and cooperative societies, etc.

It was emphasized that the further prospects of research in this direction consist in studying all aspects of the activities of other departments of the IRSAP on Ukrainian territories, in particular, Bessarabian, Katerynoslav, Yalta, Kharkiv, Kherson, Odesa, Starodub, and establishing their contribution to the development of the agricultural poultry industry in general.

Key words: *agricultural research, agricultural societies, poultry farming, poultry societies, agriculture.*